

Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
Министерство образования и науки Республики Казахстан

С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті
Павлодарский государственный университет имени С. Торайгырова

**ЖАС ҒАЛЫМДАР,
МАГИСТРАНТТАР, СТУДЕНТТЕР
МЕН МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ
«XVII СӘТБАЕВ ОҚУЛАРЫ» АТТЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ
МАТЕРИАЛДАРЫ**

**МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
МОЛОДЫХ УЧЕНЫХ, МАГИСТРАНТОВ,
СТУДЕНТОВ И ШКОЛЬНИКОВ
«XVII САТПАЕВСКИЕ ЧТЕНИЯ»**

15 ТОМ

Павлодар, 2017

«АҚИҚАТ» ЖУРНАЛЫ: ҚОҒАМ ӨЗГЕРІСТЕРІ МЕН ТАҚЫРЫПТАРЫ

ЕЛІКПАЕВ С. Т.

ф.ғ.к., профессор, С. Торайғыров атындағы ПМУ, Павлодар қ.

БАЙМҰХАМБЕТОВА М. С.

магистрант, С. Торайғыров атындағы ПМУ, Павлодар қ.

Қазақ баспасөзі тарихында ұлттың саясаты мен мәдениетін, мүддесі мен болашағының кең сындарлы жолдарын көрсететін үлкен басылымдар аз болған жоқ. «Қазақ», «Айқап» басылымдарынан басталған ұлттық мүдде мен болашақ мұрат-мақсаттарды талдап, айқындайтын басылымдардың ең алдында ғасырға жуық «Ақиқат» журналы тұр. Алғашқы «Қызыл Қазақстан» басылымынан бастап бүгінгі «Ақиқатқа» дейінгі аралық қазақ ұлтының терең де халықтың мұраттарына сүйенген танымын, түсінігін насихаттап келеді. Қоғамның соқпағымен, саясаттың ынғайымен қалам сілтегенмен де, қазақтың тағдырын айтып келеді.

Өткен ғасырдың жиырмамыншы жылдарының басында «Қызыл Қазақстан» деген атпен жарық көріп, бүгінгі тәуелсіз еліміздің айшықты басылымына айналған «Ақиқат» журналының шыға бастағанына ғасырға жуық уақыт болып қалды.

«Қызыл Қазақстан» журналының атауы кеңестік кезеңде белгісіз себептермен қайта-қайта өзгеріп отырған. 1921-1924 жылға дейін «Қызыл Қазақстан» атымен шығып тұрған басылым, 1924 жылдан 1932 жылға дейін Қазақстан КП (б) өлкелік комитетінің органы ретінде «Қазақстан большевигі» деген атпен оқырманға жол тартса, 1932 жылы бірнеше ай «Ауыл коммунисті» деп басылым атауға да ие болады. Ал, 1932 жылдан 1941 жылға дейін журнал «Коммунист» деген атқа өзгертіледі. Ұлы Отан соғысы жылдарында біраз уақыт шықпай қалған басылым, 1947 жылы ақпараттық кеңістікке қайта шығады.

1952 жылы журналдың аты «Қазақстан коммунисті» тағы да жаңа атқа өзгереді. Басылым тарихы – ұлт тарихының айнасы дейтін болсақ,

еліміздің күнгейлі шуақты, көлеңкелі ызғарлы қазақ тарихымен бірге «Ақиқат» біте қайнасып жатыр. Уақыт шіркін бұл басылымды тар жол тайғақ кешуден өткізді. Қазақ зиялыларының басына бұлт үйрілген зұлмат жылдарда осы журналдың қолымен от көседі, қаһарлы жылдар мен партияның қылышынан қан тамған одан кейінгі кезендер де өз қиыншылықтарымен тарих беттеріне жазылды. Солай бола тұра, ол қай кезде де өз халқының мінберінен сөйлеп, оның әрі тірегі, әрі жанашыры бола білді. Қандай қиын кезде де уақыт үрдісіне орай күрделі-күрделі мәселелерді көтеріп отырды.

Әр жылдары журналға А. Асылбеков, Н. Нұрмақов, С. Сейфуллин, С. Сәдуақасов, О. Жандосов сияқты қазақ қайраткерлері басшылық етті.

Журнал қоғам өзгерістеріне қарай бірнеше рет өз бағытын қайта анықтауына тура келді. Қоғам талабына сай өзгеретін әлеуметтік-саяси жағдайларға бейімделіп, жаңа міндеттерді жүзеге асыруда өз үлесін қосты. Кеңес Одағы билік еткен жылдарда атауы 1932 жылы «Ауыл коммунисті» болып құрылды. 1938 жылы «Коммунист», 1945 жылы «Қазақстан большевигі», 1952 жылы «Қазақстан коммунисті» деген аттармен белгілі журналдың тарихы да қазақ қоғамының түрлі өзгермелі, саяси-әлеуметтік, шаруашылық, рухани қалыптарын ұлт мүддесіне қарай беріп отырды.

«Жалпы, ақиқат – жалқы, шындық – көп. Бұлай дейтініміз, ақиқат сөзі діни категорияға жатады да, шындық күнделікті адами қарым-қатынасты қол жеткізетін, не қол жеткізбейтін іс-әрекеттерге келетін ұғым. Мысалы, өлім – ақиқат, сонымен бірге, Алланың жалқылығы да ақиқатқа келетін құбылыс. Бұлар мәңгілік өмірдің көрінісі. Ал, енді, шындыққа келсек, ол бүгін бар да, ертең жоқ жағдайға келеді. Мысалы, бүгін пәтерін жоқ, не қалғанда көк тиын қалмауы шындық болса, ал, ол шындық ертеңіне басына пәтер бігіп, қалғана ақша түскен күні өледі. Сондықтан да, «Ақиқат» журналының басты мақсаты да оқырман қауымға осы бір қос категорияның қыр-сырын ашып беру арқылы, болашақ негізін қалайтын мәселелерді көтеру» [1].

Баспасөз болмысымыздың барометрі дейтін болсақ, «Ақиқат» та дәуір тынысына, заман рухына сай қоғамдық-әлеуметтік ойдың қалыптасуына өріс ашты. Халықтың саяси, рухани және мәдени жағынан түлеп, өсіп-өркендеуіне айтарлықтай ықпал етті. Еліміздің тарихы, қасиетті жері үшін өз басын құрбан еткен боздақтарымыздың өмірімен таныстырып, отаншылдық сезімге тәрбиелеуде де үлкен ықпал етті. Бұл, әсіресе, еліміз егемендік алып, журнал өз атын «Ақиқат» деп атағалы бері айқын аңғарыла бастады. «Ақиқат» демекші, журнал осы атты иемденгенше оның аты да, шығарушы құрылтайшылары

да бірнеше мәрте өзгерді. Бастапқыда РК(б)П Қырғыз (қазақ) облыстық комитетінің журналы ретінде тұсауын кескен бұл басылым 1921 жылы 15 қыркүйекте жарық көрді. 1924 жылдан ол Қазақстан КП(б) өлкелік комитетінің органы болып шыға бастады. 1931-1932 жылдары ол оқырмандарының қолына «Қазақстан большевигі» деген атпен тиіп тұрады. 1932 жылы аз ғана уақыт «Ауыл коммунисті» деген атқа ие болған журнал «Коммунист» аталып, 1942 жылға дейін шығып тұрды. Журнал жылнамашыларының деректеріне сүйенсек, Ұлы Отан соғысының ауыртпалығына байланысты 1942-1944 жылдар аралығында уақытша жабылып қалған. Бұл Ұлы Отан соғысы жылдарының ауыр зардаптарының журнал өміріндегі бір көрінісі еді. 1945 жылдың басынан «Қазақстан большевигі» қайтадан өз оқырмандарымен қауышты. Ал 1947 жылы өз тарихында екінші рет «Коммунист» деген атауға қайта оралып, 1952 жылға дейін осы атпен жарық көрсе, 1952 жылдан «Қазақстан коммунисті» деген атқа ие болды. Журнал осы «Қазақстан коммунисті» атауымен 40 жылға жуық уақыт шықты. Еліміздегі демократиялық өзгерістер, қоғамдық сананы сілкіндірген соны леп бұл басылымның өміріне де өз жаңалығын ала келді.

1991 еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін, көпжылдық тарихы бар басылым өзінің болашағын айқындап, жаңаша мазмұнмен шыға бастады. Соған сәйкес, 1991 жылдың қыркүйек айынан бастап журнал «Ақиқат» деген атпен шығып келеді. «Ақиқат» атауын ұсынған журналымыздың сол кездегі бас редакторларының бірі, белгілі қаламгер – Камал Смайылов.

1991 жылдың қараша айынан журнал «Ақиқат» деген атпен жарық көріп келеді. Оның не себепті «Ақиқат» деп аталғаны туралы журналдың сол кездегі бас редакторы, белгілі қоғам қайраткері Камал Смайылов өз естелігінде былай деп жазады: «1991 жылы Орталық партия комитеті тарап, журнал бұрынғы атпен шығуын тоқтатқанда, оны қалай сақтау керек деген мәселе туды. Ұлттық Ғылым академиясына, «Білім» қоғамына барыңдар деді. Олардың өздері де жетісіп отырған жоқ, журналды қалай алсын. Содан ойланып, бір телефоннан сон сол кездегі Жоғарғы Кеңестің төрағасы Ерік Асанбаевқа бардым, әңгімелестім. Екеуміз Орталық комитетте қатар қызмет істегенбіз. Оған жағдайды айтып едім, келісе кетті. Екі газеті бар Жоғарғы Кеңес енді екі теориялық-саяси журналды алса да көптік жасамайды ғой деп ұйғардық. Ендігі саясат – халықтыкі, идеология, теория – мемлекеттік дегенге келдік. Оның атын өзгерту керек болды.

Редакцияда бәріміз жиналып, атын іздедік. «Саясат», «Шындық», «Ой көюкиегі» деген аттар ауызға алынды. Біреулер: «Парасат» деген ат тамаша келіп тұр, бірақ сіз оны ана журналға беріп кеттіңіз ғой» делі. Сонда маған «Парасатқа» ұқсас, мағыналас сөз еске келді. Мен «Ақиқат» деп атайық деген ұсыныс жасадым. Бәрі қостады. Осылайша, мен екі журналдың атының авторы болдым» [2, 10.11 н.].

Міне, журналдың аты неше мәрте өзгергенімен оның заты, ұстаған бағыт-бағдары өзгерген жоқ. Қайта ел егемендігімен бірге өзіне үлкен жауапкершілік жүктеп, заман талабына сай пайым-парасаты биік сан қырлы тың дүниелер бере бастады. Өйткені, тарих ақиқаты түпкілікті айтылса, онда басылымның беті ашық, жүзі жарқын, жолы данғыл, оқырманы көп болады емес пе? Бұл заңды да еді. Өйткені, толайлы тағдыр осы журналдың қолымен от көседі, талай рет қияметтің қыл көпірінен өткізді. Солай бола тұра, журнал өзінің алғашқы қадамынан халықтың мұнын мұндап, жоғын жоқтап, елдің мүддесі мен мақсатын көздей білді. Бұл орайда журналдың аяқтанып кетуіне сол тұстағы «Елім, жұртым, халқым» деп еңіреген ұлт зиялыларының барлығы атсалысты. Журналдың қайнар бастауында – Абдолла Асыбеков, Ерғали Алдоғаров, Нәзіпа Құлжанова, Нығмет Нұрмақов, Сейділда Төлешов, Смағұл Сәдуақасовтардың басылымға басшылық жасауы үлкен бедел әкелді. Олар салған сара жолды қоғам қайраткерлері – М. Атаниязов, Ә. Әйтиев, Н. Бозжанов, Ф. Бұзырбаев, О. Жандосов, Т. Жүргенов, О. Исаев, І. Қабылов, С. Мендешов, Л. Мирзоян, Т. Рысқұлов, атақты ақын-жазушылар С. Сейфуллин, Б. Майлин, І. Жансүгіров, М. Әуезов, Ф. Мүсірепов, С. Мұқанов, И. Байзақов, белгілі журналист-ғалымдар Ж. Арыстанов, С. Бәйішев, С. Бейсенбаев, С. Ордабеков, А. Елшібеков, С. Есова, Қ. Сәтбаев, Қ. Сағындықов, М. Мамажанов, К. Қазыбаев, К. Смайылов, С. Ақтаев, А. Жақсыбаев, Н. Оразбек сынды қайраткерлер іскерлікпен жалғастыра білді. Бұлардың қай-қайсысы болса да күш-қуатын басылымның ұстаханасына арнаған. Бүгінгі «Ақиқат» сол тамыры тереңде жатқан, рухы биікте қалқыған үлгі-өнеге мектебін жалғастырып келеді.

«Ақиқат» журналы қоғам дамуының маңызды тұстары, соның ішінде саясат, тарих, философия, экономика, мәдениет және филология салаларындағы өзекті мәселелерді уақытылы көтеріп, маңызды да ғылыми құнды мақалалардың жарық көруімен ерекшеленеді» [3]. Басылымның заман талабына, уақыт лебіне сай жылдан жылға жасап келе жатқан жарқын жаңалықтары, өсуі мен өзгеру үдерістері оқырманның көз алдында өтіп келеді. «Ақиқат» журналы қай кезде болсын ақиқаттың алдаспанына айналып, салықалы ой толғайтын, елдегі

болып жатқан жаңалықтар мен өзгерістер иіріміне бойлай отырып, мейлінше терең сараптама жасайтын басылым ретінде қалыптасты.

ӘДЕБИЕТТЕР

1 «Ақиқат» журналы – айтары бар басылым http://ortalyk-kaz.kz/pub/leumet/a_i_at_zhurnal_y_ajтары_bar_basylym/4-1-0-3979

2 Медетбек Т. «Қайсар да қайтпас басылым» // «Егемен Қазақстан», газеті 2006. 10.11

3 old.el.kz/m/articles/view/content-25049.